

אהובה ושנואה

"כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה והיה הין הבכור לשניאה: והיה ביום הנחילו את בניו את אשר יהיה לו לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכר: כי את הבכר בן השנואה יפיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו פי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה" (דברים כא טו-יז).

מדרש תנחומא (בובר) פרשת כי תצא סימן א

"כי תצא למלחמה וגו' ושבת שביו" (דברים כא י). שנו רבותינו: מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה.¹ "וראית בשביה אשת יפת תאר [וגו'] וגלחה את ראשה" (דברים כא יב), כדי שלא תמצא חן בעיניו. מה כתיב אחריו: "כי תהיין לאיש שתי נשים" (שם שם טו). שתי נשים בבית - מריבה בבית. ועוד האחת אהובה, והאחת שנואה, או שתיהן שנואות.² מה כתיב אחריו? "כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" (שם שם יח) - כל מאן דנסיב יפת תואר, נפיק מינייהו בן סורר ומורה. שכן מצינו בדוד, על שחמד מעכה בת תלמי מלך גשור בצאתו למלחמה, יצא ממנו אבשלום, שביקש להרוג אותו, ושכב עם נשיו לעיני כל ישראל ולעיני השמש, ועל ידו נהרגו כמה רבבות מישראל, ועשה מחלוקת בישראל, ונהרג שמעי [בן גרא] ושבע בן בכרי, ואחיתופל, ומפיבושת, ואיש בשת, והשליט ציבא על כל בית שאול.³

מסכת יבמות דף כג עמוד א

אמר רב פפא: חייבי לאוין תפשי בהו קדושין, דכתיב: "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה" (דברים כא טו) - וכי יש אהובה לפני המקום, ויש שנואה לפני המקום? אלא, אהובה - אהובה בנישואיה, שנואה - שנואה בנישואיה, ואמר רחמנא: "כי תהיין"⁴

תוספות מסכת קידושין דף סח עמוד א

¹ מסכת אבות פרק ד משנה ב: "בן עזאי אומר: הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה, שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה". ובפרשת עקב השתא נדרשנו למשנה זו בדברינו מצווה קלה.

² קודם שונאות (צרות) ואח"כ שנואות. האם אנחנו שומעים כאן הד קודם לאיסור של ריבוי נשים, הרבה לפני חרם רבינו גרשום?
³ ראה דמויות אלה בשמואל ב פרקים טו-כ, מרד אבשלום. מדרש זה ומדרשים ופרשנים רבים מפתחים את סמיכות הפרשיות של תחילת פרשת כי תצא סביב המוטיב של עבירה גוררת עבירה ובהמשך גם ההפך, מצווה גוררת מצווה. ראה בהמשך מדרש תנחומא שם וכמו כן בקצרה ובתמצית במדרש דברים רבה ו ד שם אגב נשמט הנושא שלנו של האישה האהובה והשנואה. ראה פירוש רבינו בחיי על התורה כאן: "ונסמכה לפרשה זו של יפת תואר פרשת: כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה, ללמדך שאשת יפת תואר זו לא התירה התורה אלא בקושי גדול, ולא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, שהרי לסוף הוא שונא אותה, ואם יש לו בן ממנה יהיה בן סורר ומורה ... וכן מצינו בדוד שלקח את מעכה בתו של תלמי מלך גשור בצאתו למלחמה, יצא ממנו אבשלום שבקש להרוג, ושכב עם נשיו לעיני כל ישראל ועשה כמה מחלוקת בישראל ונהרגו על ידו אלפים ורבבות מישראל". ראה גם ספורנו דברים כא טו שמתאר את ההשתלשלות הפרשיות אך באופן נייטרלי יותר: "כי תהיין לאיש שתי נשים. אחר ניצחון המלחמה, דיבר בעניני בני המדינה והם עסקי הנשים והבנים והמקנה והתכשיטים והציוד והבנין ועבודת האדמה והמלבוש". אבל עדיין כל פרשה נדרשת בפני עצמה ונחנו מבקשים להידרש לפרשת האישה האהובה והאישה השנואה כשלעצמה ואם כבר נחבר אותה, נעשה זאת בקפיצה גדולה ורחוקה בהרבה (או שמא קרובה למד), בחיבור לפרשת האישה האהובה והאשה השנואה שבספר בראשית.

⁴ היינו שיש הווייה בנישואין והם שרירים וקיימים. ראה מקבילה בגמרא קידושין סח ע"א. הדיון ההלכתי בגמרות אלה, הוא האם קידושין של איסור, איסור לאו כמו גרושה לכהן או אפילו איסור חמור יותר של עריות שהוא בכרת, תופסים או לא לגבי יחסי אחים (לירושה ולעיריות) ועוד, והתשובה היא שכן. (ראה במקבילה בקידושין את שיטתו המחמירה עד מאד של ר' עקיבא שלעולם אין הקידושין תופסים והצאצאים ממזרים, עד שצווחו עליו שאר חכמי ישראל). אותנו מעניין יותר החלק בדרשתו של רב פפא השואל: "וכי יש שנואה לפני המקום ואהובה לפני המקום?" מה פירוש שאלה זו? וכי התורה וחי' לא מכירים מצב שבו אכן אדם אוהב את אשתו האחת יותר מרעותה? רחל ולאח, חנה ופנינה ומן הסתם אצל חכמים עצמם (ראה הסיפורים על אשתו של ר' יוסי הגלילי למשל!) מפרש רש"י בגמרא יבמות: "צורך היה לו להזכיר שאם זה היה אוהב את זו ושונא את זו, אין הבכורה משתנה בכך? פשיטא שאם זה שונא את אינו המקום שונאה!" וכן פירושו במקבילה בגמרא קידושין בלשון ברורה עוד יותר: "וכי אהבתו או שנאתו של בעל חשובה לפני המקום לשנות דין הנחלה בשבילה, שהוצרך הכתוב לכתוב לא יוכל לבכר את בן האהובה? לא הוה ליה למיכתב אלא: כי את הבכור יכיר, ואנא ידענא, לא שָׁנָא אמו אהובה ולא שָׁנָא אמו שנואה". ודאי שיש מציאות שאדם אוהב אדם אחר על פני זולתו, כולל ביחסי אישות. הרי לנו בפרשתנו אנו: "פי קח איש אשה וְבָא אֵלֶיהָ וְשָׁנְאָה" (כב יג, ראה דברי רמב"ן שם) וכן בדין גט: "וְשָׁנְאָה אִישׁ אֶתְּרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת" (כד ג). אבל לדיון התורה בכלל, דין ירושת בכור בפרט, אין זה מעלה או מוריד! ואם כך, מקבל החלק השני של דברי רב פפא: "אלא אהובה - אהובה בנישואיה, שנואה - שנואה בנישואיה" משמעות חשובה. נכון שאחת מהנשים היא "שנואה במעשיה", היינו יש עבירה או פסול הלכתיים בנישואין שלה, כגון אשת יפת תואר או גרושה לכהן או אפילו איסור וְעִרוּהָ שבת; נכון שיש כאן עבירה לפני המקום. אבל הבן לא יסבול בשל כך! זה החידוש החשוב שחידשה התורה בפרשת האישה האהובה והאישה השנואה. אבות ואמהות אכלו בוסר ושיני בנים לא תכניה ולא תפגענה.

וכי יש אהובה ושנואה לפני המקום - ואין לפרש דצדקת ורשעת קאמר. דאם כן, לא היה צריך לומר: לא יוכל לבכר. דאטו משום דאמיה רשעה יפסיד בנה שהוא בכור נחלתו? אבל השתא כיון דרעה בנישואין דחייבי לאוין, סלקא דעתך דלאו בנו גמור הוא.⁵

ספרי דברים פרשת כי תצא פסקא רטו

דבר אחר: כי תהיין לאיש שתי נשים, אין לי אלא שהן שתיים, מנין אפילו הן מרובות? תלמוד לומר: "נשים".⁶ אין לי אלא בזמן שהן מרובות ומקצתן אהובות ומקצתן שנואות, מנין אפילו כולן אהובות כולן שנואות? תלמוד לומר: אהובה האהובה, שנואה השנואה, ריבה הכתוב.⁷ ... אין לי אלא בזמן שהן שתי נשים אחת אהובה ואחת שנואה, מנין אפילו אחת והיא אהובה? אפילו אחת והיא שנואה? תלמוד לומר: אהובה אהובה שנואה שנואה ריבה הכתוב.⁸

אור החיים דברים פרק כא פסוק טו

"והיה הבן הבכור לשניאה" - אמר הכתוב בדרך ודאית, על דרך אומרו (בראשית כ"ט) וירא ה' כי שנואה לאה, כי ה' יראה בנשברי לב לסומכם.⁹

ספורנו דברים פרק כא פסוק טז

"לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור" - לא יעביר הבכורה מן הבן בשביל שנאת זו או אהבת זו. אבל אם יעשה זה בסיבת רשעת הבן הבכור, אז ראוי להעביר. כאומרם ז"ל (בבא בתרא פרק יש נוחלין): "אם לא היה נוהג כשורה, זכור לטוב" (קלג. ב).¹⁰ וכן נראה שעשה יעקב אבינו כאומרם: "ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף בן ישראל" (דברי הימים א ה, א).¹¹

⁵ תוספות ממשיך את הקו של רש"י והגמרא. לכאורה הוא אומר, יכולנו לומר ש"אהובה" ו"שנואה" היא אישה צדקת במעשיה או רשעה. והאב מעדיף לתת את חלק הבכורה לבן הבכור של האשה ההגונה ולא של המקולקלת במעשיה. התשובה: גם על מקרה זה, לא הייתה התורה לטרוח ולכתוב את הדין שלנו. פשיטא לנו וברור לכל שאין לקפח את הבן בשל מעשי אימו (למרות שהיא בד"כ המחנכת), עדיין הוא בנו בכורו של האב! האם אנחנו שומעים ברקע שאם הבן עצמו סרה, אם הבן הוא צדיק או רשע, יכול האב להעדיף ולשנות את מעמד הבכור. האם מכאן נוכל למצוא קשר לסיפורי ספר בראשית?

⁶ היינו שיש מספר נשים אהובות ומספר שנואות והוא רוצה להעביר משנואה שלה הבן הבכור לאחת מהאהובות. אין כאן קנאה ישירה שלאחת מול אחת. ולהלן נראה למה דיון זה חשוב.

⁷ כולן אהובות או כולן שנואות (זה סופו של מרבה נשים, ראה מדרש תנחומא בו פתחנו: "שתי נשים בבית - מריבה בבית. ועוד האחת אהובה, והאחת שנואה, או שתיהן שנואות"). אך יש אהובות יותר ויש שנואות פחות, יש מדרג אהבה או שנאה והוא רוצה להעביר לאהובה ביותר - "האהובה", או לשנואה פחות מכולן (לקחת מ"השנואה") - אינו יכול. מדרג זה מביא אותנו לפירושו של רד"ק בראשית כט לא, על לאה שהייתה שנואה, אשר משליך על פרשתנו: "וירא ה' כי שנואה לאה - לא היה יעקב שונא אותה, אבל היה אוהב אותה, אלא לפי שהיא אוהב את רחל יותר מלאה קרא לאה שנואה, כלומר כנגד אהבתה של רחל היתה שנואה, וכן האחת אהובה והאחת שנואה (דברים כא טו)". וכן הוא ברמב"ן בבראשית שם. אנחנו הולכים ומתקרבים לסיפור רחל ולאה.

⁸ כאן צריך לומר שהוא רוצה להעביר בין הבנים של אשתו האחת, להעדיף בן שאינו בכור, לא לאביו וגם לא לאמו. וגם זה כמובן (פשיטא) שאינו יכול. ולא הבאנו ספרי זה אלא להראות שהוא חולק על דברי הגמרא לעיל שאהובה ושנואה הם עניין הלכתי של פגם בנישואין ועבירה. כפשוטו, ספרי זה מדבר על יחסי אהבה שנאה אנושיים פשוטים. בכיוון זה הולך גם אבן עזרא בפרשתנו שאינו מהסס לחלוק על הגמרא ביבמות וקידושין, ומאידך, כלל לא ברור שהכיר את הספרי, וזה לשונו: "אהובה - בעיניו. ולא לה". לשניאה - תואר השם. ונסמכה זו הפרשה בעבור וחשקת (יא) בה ולא חפצת בה (יד). וכן משמע מדרש אליהו זוטא (איש שלום) פרשה ג שמתאר בדומה למדרש תנחומא בו פתחנו את שרשרת העבירות מאשת יפת תאר ואילך: "... מתוך שנושא אשה אחרת הוא אוהב האחת ושונא האחת, שנאמר: האחת אהובה והאחת שנואה (דברים כא)". ואם מדובר בגלגול העניין של אשת יפת תואר, אפשר לשאול על שיטות אלה מי היא האהובה ומי היא השנואה? אשת יפת התואר היא האהובה (חשקת בה, יפת תואר, "הגויתה") ובת ישראל, אשתו לפני שיצא למלחמה היא השנואה? לפסיקתא זוטרתא בפרשתנו ברור שזה ההפך: "וזו מישראל בא לאהוב אותה".

⁹ אין זה מקרי, אומר אור החיים, שהשנואה מביאה בנים קודם. וכמו כן מפרש אברבנאל ומקרב אותנו עוד צעד לסיפור רחל ולאה: "וגלתה לנו התורה האלהית בזה, שגם כן, כאשר תהיין לאיש שתי נשים שתמיד יהיה הבן הבכור לשניאה. כי ההשגחה האלהית תביט תמיד אל השנואה ויתן לה הבכור כמו שאמר (פ' ויצא) וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה". ואולי כי היא פשוט האשה הראשונה, אשת הנעורים (ראה גיטין צ ע"ב) שאח"כ כשזקנה לקח בעלה לו אשה צעירה. כך או כך, נראה שגם פרשנים אלה מצטרפים לספרי ולאבן עזרא שאהובה ושנואה הוא כפשוטו, מדובר ברגשות בני אדם וכפסוקים בהמשך התורה במוציא שם רע ובגט (הבאנו בהערה 4 לעיל). לצד כל זאת, הראינו שדווקא דרשת רב פפא בגמרא יבמות וקידושין שלכאורה מפקיעה את הפסוק מפשוטו, מעצימה מאד את אי היכולת של האב להתכחש לבנו בכורו, לא רק עקב סיבות רגשיות הקשורות ביחסיו עם נשותיו \ אמהות ילדיו, אלא גם אם יבוא לכאורה מכוח ההלכה ויאמר שאמו של זה היא "שנואה לפני המקום" או "רשעה" כדברי התוספות לעיל, גם אז אין הוא יכול לקפח את בנו בכורו. ושוב כדברי אברבנאל כאן: "שיחשוב חושב שיהיה הרשות ביד האדם לתת ממנו למי שירצה מהם ולא יתן קנינו לאשר שנואה נפשו. לכן הודיעו שלא יוכל כפי הדין ולא יהיה רשאי לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. אבל את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים רוצה לומר שיכיר אותו ויודה שהוא בכור".

¹⁰ ראה מסכת בבא בתרא פרק ח משנה ה: "הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו, מה שעשה עשוי, אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם לא היו בניו נוהגין כשורה - זכור לטוב". ובגמרא שם (קלג ע"ב) הסיפור על יוסי בן יועזר איש צרידה (מאנשי הכנסת הגדולה, מחכמי הזוגות הראשונים) שהיה לו בן שלא נהג כשורה ולפיכך הקדיש את כל נכסיו למקדש

במדבר רבה י"ד

"ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגוי' ביום השמיני נשיא לבני מנשה וגוי' - " ... קרבנו קערת כסף אחת וגוי', אל תקרי "קערת" אלא "עקרת", כנגד יעקב שעקר את הבכורה מראובן ונתן אותה ליוסף (בראשית מח) ואני נתתי לך שכס אחד על אחיך וגוי'.¹²

בראשית רבתי פרשת וישלח עמוד 158

"כי תהיין לאיש" (דברים כא טו) - זה יעקב, שנאמר: "איש תם" (כה כז). "שתי נשים" - רחל ולאה. "האחת אהובה" - זו רחל. "והאחת שנואה" - זו לאה. "וילדו לו בני" - שתייהן ילדו לו. ומה שהעמידה לאה העמידה רחל, לאה נביאים, רחל נביאים, לאה שופטים ורחל שופטים. "והיה הבן הבכור לשניאה" - זה ראובן. "והיה ביום הנחילו את בניו" (שם טז) - בשעה שעמד להיפטר מן העולם: "ויקרא יעקב אל בניו" (מט א). "את אשר יהיה לוי" - אלו ברכות. "לא יוכל לבכר את בן האהובה" - זה יוסף שלא קראו בכור. "על פני בן השנואה הבכור" - זה ראובן. "כי את הבכור בן השנואה יכיר" (דברים שם יז) - זה ראובן שהכירו והודיעו לכל שהוא בכור: "ראובן בכורי אתה" (מט ג) ... "כי הוא ראשית אוננו" - זה ראובן: "כוחי וראשית אונני" (מט ג). "לו משפט הבכורה" - שאין מיחסיין בכל מקום לבכורה אלא לראובן. תדע לך שכן הוא שאף בשעת הקלקלה ייחסו לבכור, הדא הוא דכתיב: "בני לאה בכור יעקב ראובן" (בראשית לה כג).¹³

והדיר אותו מהם (ובכל זאת חזרו הנכסים לבן בדרך פלא) וכן הסיפור על אדם אחד שלא היו בניו נוהגים כשורה וכתב את כל נכסיו ליונתן בן עוזיאל זה, בדרך עקיפה, החזיר שליש לבנים. ושם מדובר בנישול הבנים לגמרי ואילו כאן, בהעברת זכויות הבכורה לבן אחר.

¹¹ ראה הפסוקים בתחילת פרק ה בדברי הימים א המוקדש לשבט ראובן (לאחר שבט יהודה (ושבט שמעון הנספח לו) כבר התייחסו שם: "ובני ראובן בכור ישראל כי הוא הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכרתו לבני יוסף בן ישראל ולא להתחיש לבכרה: כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכרה ליוסף". אבל הפסוק הסמוך חוזר ומכנה את ראובן - בכור: "בני ראובן בכור ישראל חנוך ופלוא חצרון וקרמי". נקודה שהמדרשים והפרשנים שמו לב אליה. ע"פ, אומר ספורנו, אין להקשות על מה שעשה יעקב בברכתו לבניו בסוף ספר בראשית, מהדין של בן האהובה ובן השנואה שבספר דברים. אי אפשר לקפח את הבן בגלל מעשי אימו או היחסים שבינה ובין אביו. אבל אפשר לקפחו ולנשלו ממעמדו בכבוד ומזכויותיו הנלוות, בשל מעשיו הוא. ראה גם דבריו של אברבנאל אשר מדגיש את הצורך לכתוב את פרשת בן האהובה ובן השנואה על מנת "להוציא" ממעשהו של יעקב ולהבהיר שמעשה זה היה מקרה חריג שאינו נוהג לדורות: "ואפשר לומר עוד, שתלה התורה דין הבכור בשתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה, לפי שמצינו ביעקב שעשה זה בנטלו את הבכורה מבכורו ראובן בן השנואה ונתנה ליוסף בן האהובה. אלא שהיה זה מפי הגבורה ועל אשר חלל יצועי אביו וכמו שאמר (ד"ה א' ה') ובחללו יצועי אביו נטלה בכורתו ונתנה ליוסף. וגם לא היה בקניינים שהוא היה מוחזק בהם אבל בראוי ואין אדם יורש בראוי כבמוחזק". שתי סיבות מדוע המקרה של יעקב היה מיוחד ושונה מהדין שלנו.

¹² מדרשים רבים יש לנו הדנים בהעברת הבכורה מראובן ליוסף. מהם חד משמעיים כגון זה, תוך ציון הפסוק: "ואני נתתי לך שכס אחד על אחיך", שבצרוף הפסוק "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" מלמדים אותנו את הדין שהבכור יורש פי שניים מהחלק שמגיע לכל אח (בבא בתרא קכג ע"א). ושם, בגמרא בבא בתרא גם הלשון: "מה ראה יעקב שנטל בכורה מראובן ונתנה ליוסף?" מצטרף לקו זה מדרש בראשית רבה (תיאודור-אלבק) כ"ו פרשת ויחי פרשה צו, אשר רואה במעשיו של יעקב תקדים למקרים נוספים: "אתה מוצא יעקב נוטל בכורה מראובן ונתנה ליוסף, ממנשה ונתנה לאפרים שלא יאמרו מתנת שכיב מרע הוא. משה דוחה לשמעון ומקרב לראובן שלא יאמרו מתנת שכיב מרע הוא. ודויד נוטל מלכות מאדניהו ונתנה לשלמה שלא יאמרו מתנת שכיב מרע הוא". ועוד בבראשית רבתי פרשת ויחי עמוד 230: "ואני נתתי לך שכס אחד, זה חלק בכורה שנטל את הבכורה מראובן ונתנה ליוסף. כיצד? שעשה שני בניו שבטים ונטלו נחלה בארץ כנגד שני שבטים. כשם שהבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו". כנגדם, יש מדרשים אחרים שטוענים שבכורת הייחוס, התואר בכור, לא נלקחה מראובן, רק הנכסים והתפקידים. ראה למשל בראשית רבה פ"א יא: "קשה ביום הנחילו את בניו. כשבא להנחיל ארץ ישראל בשעת מיתתו, זהו שכתוב: ויהי בשכונ ישראל וכתבי ויהיו בני יעקב בשנים עשר וגוי', בני ראובן בכור ישראל. אמור מעתה: בכורת ממון ניטלה ממנו ולא ניטלה ממנו בכורת יוחסין". אבל גם הם מודים שהנכסים נלקחו ואותנו, בנושא ירושת בן השנואה, מעניינים הנכסים ולא התארים. וראה עוד הניסיון לומר שבעצם הבכורה הייתה בכלל של בני רחל ויעקב רק מחזיר את הדבר למקומו: "ראויה היתה בכורה לצאת מרחל, דכתיב: אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לז), אלא שקדמתה לאה ברחמים, ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקב"ה לה" (בבא בתרא קכג ע"א). שום אזכור של דן האישה האהובה והאישה השנואה שבפרשתנו!

¹³ ובמדרש אגדה (בובר) דברים פרק כא: "כי תהיין לאיש שתי נשים. אלו רחל ולאה. האחת אהובה, שנאמר: ויאבה גם את רחל בלאה (בראשית כט ל), והאחת שנואה, שנאמר: וירא ה' כי שנואה לאה (שם שם לא). והיה הבן הבכור לשנואה. זה ראובן שהיה בכור לאה: והיה ביום הנחילו את בניו. כשבא להנחיל ארץ ישראל בשעת מיתתו, לא יוכל לבכר את יוסף שהיה בן רחל, במקום שהיה ראובן. אעפ"י שאמר: ואני נתתי לך שכס אחד על אחיך (שם מח כב), לא נקרא יוסף בכור יעקב אלא ראובן. כי את הבכור בן השנואה יכיר. שנאמר: ראובן בכרי אתה (שם מ"ט ג), הכירו לכל כי הוא ראשית אוננו ולו לראובן משפט הבכורה ולא ליוסף משפט הבכורה. שנאמר: כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממנו והבכורה ליוסף (ד"ה א' ב), ולא להתייחס לבכורה (שם שם א). שלא נקרא ליוסף בכור יעקב כי אם ראובן, שנאמר ויהיו בני ראובן בכור ישראל (במדבר א כ) (ראובן)". מדרשים אלה, התבססים כנראה על מדרש נתחומא בובר ויצא יג, הם היחידים שקושרים בברור את פרשת כי תצא לפרשת ויצא, את דין התורה שבספר דברים עם מעשה האבות שבספר בראשית. ההשוואה של סיפור יעקב רחל ולאה, ולוא רק ברובד הלשוני של אישה אחת אהובה והאחרת שנואה (ולא חשוב איך נסביר מהי שנואה), מתבקשת מאד ונראה כאילו דברי התורה בספר דברים באים להגדיר את יחס ההלכה, לאחר מתן תורה, לסיפור של יעקב שאירע בספר בראשית לפני מתן תורה. ואולי גם לכל המקרים האחרים של מאבקי וחילופי בכורה בספר בראשית (ראה דברינו [בחירה בבכורה ומחירה](#) בפרשת תולדות). אפשר כמובן לטעון שזה לפני מתן תורה זה אחריו - טיעון שמתמודד עם בעיה חמורה יותר של נישואי יעקב עם רחל ולאה - איסור שתי אחיות (רמב"ן בראשית כו ה), או שקיום

האבות את התורה בא מכח שבע מצוות בני נח והיה שונה מקיומה בדורנו (אור החיים בראשית מט ג); וכבר הארכנו לדון גם בנושא זה בדברינו [קיימו האבות את התורה](#) בפרשת תולדות. אך מדרשים אלה, אינם עושים שום הנחות ליעקב, אינם מזכירים את הפסוקים בדברי הימים, אינם מתייחסים לחטא ראובן ואינם מבחינים בין לפני מתן תורה ואחריו, אלא קובעים באופן חד-משמעי שיעקב נהג כדין התורה ולא העביר את הבכורה מראובן ונתנה ליוסף. ספר בראשית כפוף לספר דברים ולא זזה הבכורה מראובן, מבית לאה, עפ"י דין תורה. וכבר נגענו בקצרה בנושא זה וביחסי יעקב – לאה – רחל בדברינו [לאה ורחל אחיות](#) בפרשת ויצא והשתא בכי תצא זכינו להרחיב ולהשלים.